

Humanitní obory mají smysl

Profesor Vladimír Papoušek získal s týmem kolegů ocenění Magnesia Litera za **knihu o temném období literatury**.

Tomáš Souček
redaktor MF DNES

Přes deset let s kolegy mapují vývoj české literární moderny. Jejich knihy sbírají prestižní ocenění. Zatím poslední ze série knih Chór a disonance nedávno získala cenu Magnesia Litera. Profesor Vladimír Papoušek z Jihočeské univerzity v Budějovicích uvádí, proč si vybrali právě toto období i co může literatura prozradit o naší společnosti.

Čekali jste, že kniha získá ocenění Litera za naučnou literaturu? Upřímně ne. Už jsme tuto cenu jednou obdrželi, a to za první díl této série knih. Nepředpokládal jsem, že by se to mohlo opakovat. Slavnostní večer byl dlouhý a při vyhlášení naší kategorie jsem byl už dost unavený. Výhra mě tak o to víc zaskočila. Je to ale velké potěšení a obrovská čest. Mám radost za sebe i za všechny ostatní autory, že si naši práce někdo všiml, ocenil ji a ukázal nám, že to nebyla marná snaha.

Jak byste knížku představil? S mými kolegy v knize mapujeme období po roce 1947, to znamená čas nástupu komunismu a kulturního zlomu. Pokud tedy někdo o čtení knihy uvažuje, tak se tam podle mého dozví spoustu zajímavých informací o období, které bylo v dějinách našich i celé literatury velice neblahé a proměnné.

Začínáte rokem 1947. Jakým rokem kniha končí?

Končíme rokem 1963, kdy už je zřejmé, že nastupuje nová generace spisovatelů i jiných umělců. Vzniká česká avantgarda a nový film, na scénu přicházejí umělci jako Forman, Škvorecký či Kundera. Je to už úplně jiný jazyk a románová řeč, která vůbec neodpovídá tomu, co si režim při svém nástupu představoval. V té době se vše začne „drobit“. Právě to je jedním z hlavních témat knihy, tento postupný rozpad jednotného chóru doby.

Chór se dostal i do samotného názvu knihy. Co znázorňuje?

Vychází to z toho, že komunistický režim žil v předstávě, že všichni by měli znít jako jeden hlas, nic nemělo být individuální. To je vidět i na dodnes oblíbených pohádkách, jako je Pyšná princezna nebo Byl

jednou jeden král. Ty filmy začínají nebo končí nějakým kolektivním tancem či vystoupením. Všichni se spojí, zatančí si a není tam žádný falešný tón, pouze jednotný chór.

A co disonance?

To jsou ty hlasy, které se ozývaly z druhé strany. Ty, které se snažil režim umlčet a potlačit. Stále existovali lidé, kteří vzpomínali na literaturu a umění, které tu byly dříve. Byli to umělci, kteří se nechtěli podříditi tomuto chóru a tvořili si po svém. Ať už to byli surrealisté, nebo mladí umělci, kteří se stáhli do podzemí a tvořili své vlastní komunity, které chtěly mluvit jinak, svým vlastním hlasem.

Jak velký má kniha přesah do jiných oblastí života?

Je to primárně kniha o literatuře, ale ta nejde od okolního světa oddělit, a tak se týká i všedních záležitostí. Přesah je tam dle mého opravdu veliký. V knize je i celá kapitola o populární kultuře dané doby.

Kniha končí rokem 1963, kdy už je jasné, že nastupuje nová generace spisovatelů.

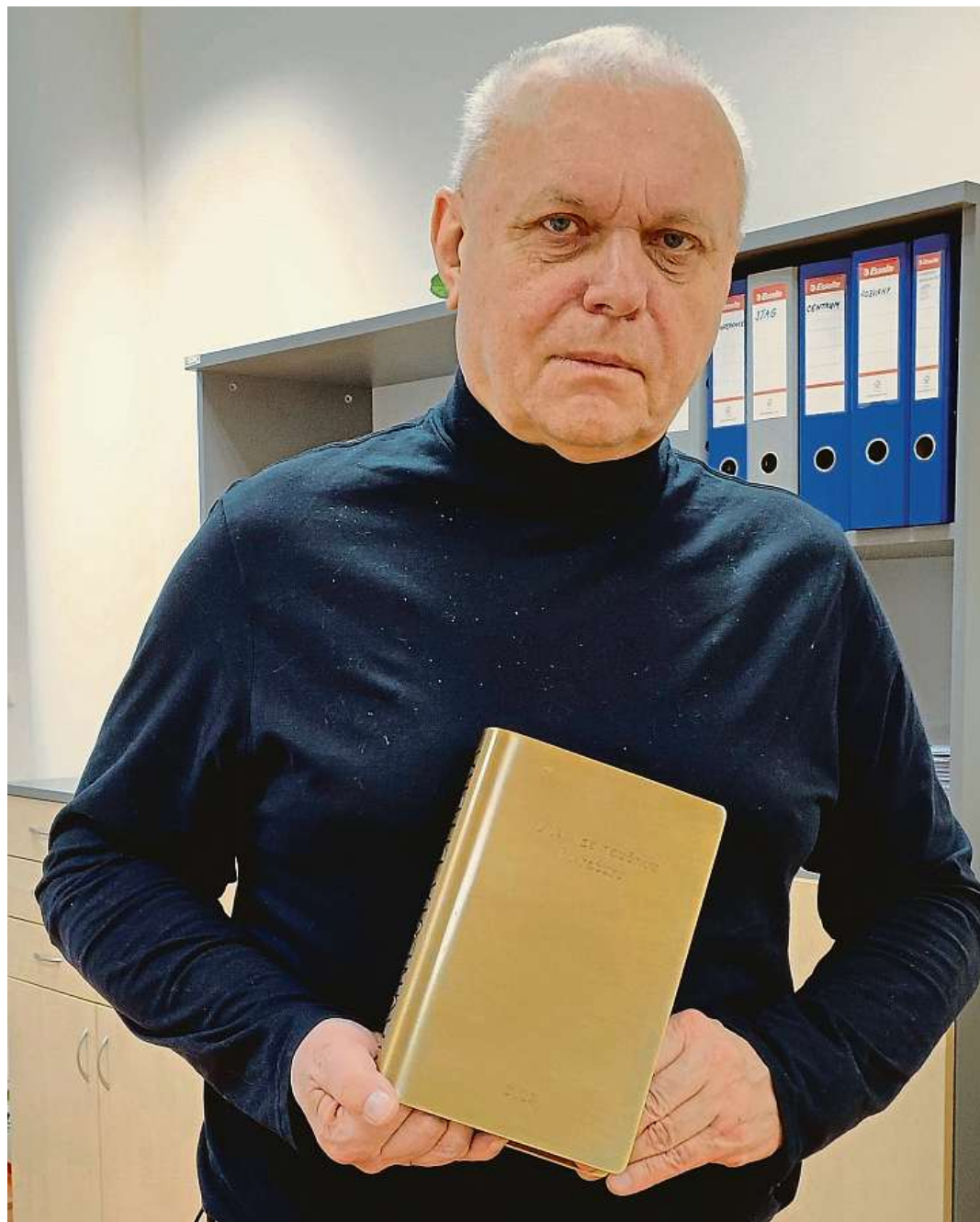

Komu je kniha hlavně určená?

Kniha není psaná nijak zvlášť složitým jazykem a je tak vhodná i pro běžného čtenáře. Mysleli jsme i na akademické publikum. Není to ale tak, že bychom chtěli napsat knihu, která bude těžce odborná a zatížená spoustou pojmů, které čtenáře znechutí už na první stránce. Kniha je proto také výrazná vizuálně. Jsou v ní dobové plakáty, komiksy a příklady z popkultury. I to ji dělá pro mnoho čtenářů přístupnější.

Proč jste si pro knihu zvolili zrovna tento časový úsek?

Kniha je čtvrtým svazkem našeho zkoumání dějin české literatury dvacátého století. První tři svazky série nesly varianty názvu Dějiny nové moderny. Začali jsme už v roce 2011, kdy jsme dostali poprvé Magnesia Literu. Tehdy jsme začali rokem 1904. Od té doby vznikly dal-

S oceněním Vladimír Papoušek pózuje s cenou Magnesia Litera, kterou získal s kolegy za jejich čtvrtý díl zkoumání dějin české literatury dvacátého století. V tvorbě plánují pokračovat. Foto: archiv Jihočeské univerzity

ší dva svazky, které dospěly až do roku 1947. Logicky jsme navázali dál, i když už u jiného nakladatele.

Je to v literární vědě opomíjené období?

To ani ne, je vlastně vytěžované poměrně často. My se ale v knize zaměrně vyhýbáme jakýmkoliv ideologickým soudům a snažíme se pouze pochopit, proč lidé tenkrát jednali tak, jak jednali. Ono to mělo svou logiku. Po válce bylo vše zničené a lidé opravdu věřili tomu, že je potřeba vše obnovit a sjednotit. Toho komunisté využili. Marketingově to byl opravdu dobrý tah, který strhnul lid na jejich stranu. To, že jim lhali a že realita byla zcela jiná, to je pak věc druhá.

Kam až byste v této sérii chtěli pokračovat?

Záleží, kam až dožijeme. (směje se)

Další díl, který by měl být do začátku normalizace, už je v diskusi. Tvorba zabere ještě tak tři až čtyři roky, a pak se uvidí.

Nabízí takový náhled do minulosti nějaké paralely se současnou dobou? Můžeme v něm hledat poučení?

Upřímně nevím, asi na to nedokážu odpovědět. Každá doba je jiná, i ta naše. Všichni si občas říkáme, že se věci opakují, ale ono to tak není. Nic není dvakrát stejné. O tom píše velice dobře například Milan Kundera. Hrdinové jeho knih si často myslí, že už vědí, jak se události vyvinou, a nakonec se mýlí. Stejně tak my si myslíme, že už něco známe a víme, co bude dál, ale nakonec je to úplně jinak.

Kolik lidí knihu tvořilo a kolik času to zabralo?

Tým se od začátku projektu měnil jen úplně minimálně. Pořád je to parta, která vychází z naší fakulty, plus pár vědců z Univerzity Karlovy. Jsme to já, kolegové Michal Bauer, Petr A. Bílek, nadaný vědec a spisovatel Josef Vojvodík, Libuše Heczková, Jan Wiendl, Marie Langerová a David Skalický. Přibyl k nám pak Ondřej Pešek, který je nyní děkan Filozofické fakulty Jihočeské univerzity a napsal nám skvělou kapitolu o dobové lingvistice. Na knize jsme pracovali přibližně pět let.

Pomáhali vám i vědci z Univerzity Karlovy. Přemýšlí tam o věcech jinak a dokáže to do publikace vnést nové podněty?

Myslím si, že jednoznačně ano. Dokonce bych uvítal, kdyby do budoucna k těmto fúzím docházelo mnohem častěji. Bylo by dobré, aby jim instituce nepřidělovaly zby-

tečné byrokratické problémy. Když si nás tu sedne pět z naší fakulty, tak si budeme pořád dokola říkat totéž a nikam se nedostaneme. Vždy potřebujete příliv mozků odjinud, ať už je to ze zahraničí, nebo z jiných univerzit. To je to, co nás posouvá, a mělo by to být to nejdůležitější z vědecké práce.

Jak dlouho už působíte na Jihočeské univerzitě?

Myslím, že od roku 1991. Vzdaloval jsem se pouze na stáže do Spojených států a do dalších zemí. Jinak jsem po celou kariéru setrval na Jihočeské univerzitě a filozofické fakultě. Patřil jsem mezi ty, kteří ji zakládali, a jsem hrdý na to, jak se jí daří, a to nejen v našem oboru.

Všiml jste si za ty roky v oboru nějakých změn, které by vědecké prostředí výrazně ovlivnily?

Trochu si všímám, že někteří lidé jsou méně pracovití, než bývala naše generace. Často mívají vyšší nároky, my byli zvyklí na to, že si vše odpracujeme. Asi to dost souvisí s dotačními programy. Musím ale uznat, že je nyní velké množství univerzit a humanitních oborů, a proto je asi pro mladé lidi mnohem těžší se v oboru prosadit. My měli výhodu, že jsme byli první, konkurence byla mnohem nižší a dnešní mladí jsou v trochu nevýhodné situaci.

Jak tedy vnímáte postavení humanitních oborů ve společnosti? Jsou dle vás nedocenené?

Víte, když mluvíte s většinou zaměstnavatelů i třeba v průmyslu, tak vám řeknou, že nepotřebují školeného odborníka na velmi úzký obor. Potřebují flexibilního člověka a to právě lidé přicházející z humanitních oborů jsou. Jsou to lidé s velkým rozhledem, kteří ovládají jazyky a mají dobré komunikační schopnosti. Jejich uplatnění je velice široké. Humanitní obory by rozhodně neměly mít pocit méněcennosti.

A co častá kritika, že humanitní věda nijak nepřispívá k rozvoji naší společnosti, protože nemá žádné praktické uplatnění?

To je opravdu hloupý argument. Každá vyspělá společnost musí být schopná si umět péstovat právě takové obory, které na první pohled vypadají neefektivně v tom smyslu, že ti lidé nevymýšlejí nové technologie, tanky nebo rakety. Jaký efekt mělo to, že Řekové měli Aristotela, Sokrata nebo Platona? Jsou to lidé, kteří měli možnost žít a přemýšlet. A vymysleli věci, které jsou platné dodnes. Říkat o něčem, že se to odstraní, protože z toho nyní nemáme efekt, je hloupost. Každý humanitní obor má svůj smysl. Rozumět kultuře, jazyku, umění, smyslu vět a řeči, to je něco, co hraje v našich životech opravdu významnou roli.